

مرکز جهانی علوم اسلامی

مدرسه عالی فقه و معارف اسلامی

بیان نامه کارشناسی ارشد

رشته فقه و معارف اسلامی

عنوان:

امامت در قرآن

(پژوهشی در آیات ولایت ، تطهیر ، تبلیغ ، اکمال)

استاد راهنما:

حجه الاسلام والمسلمین عسکر دیرباز

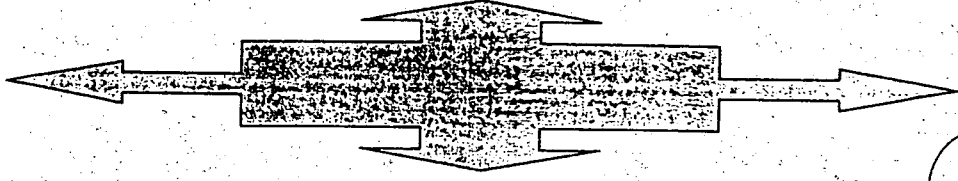
استاد مشاور:

حجه الاسلام والمسلمین جعفر کریمی

دانش پژوه:

محمد جان قربانی

سال ۱۳۸۳

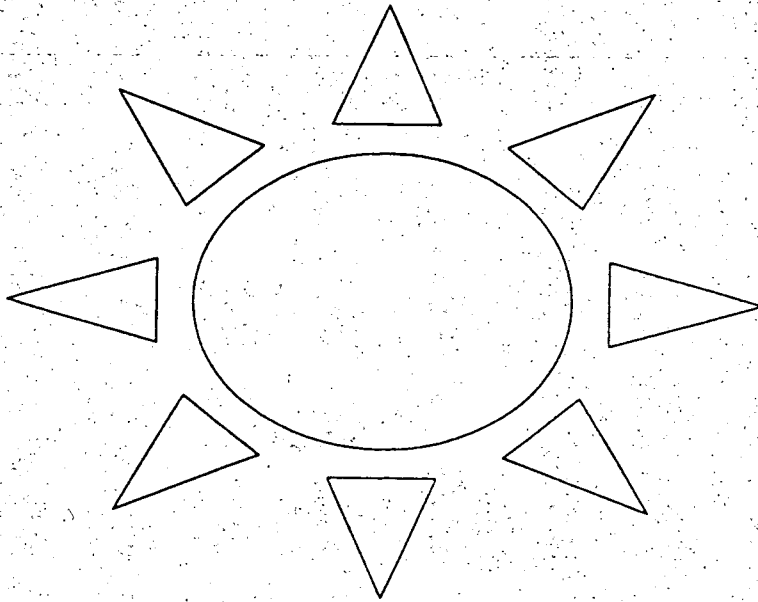

کتابخانه جامع مرکز جهانی علوم اسلامی

شماره ثبت: ۱۴۳۵ -
تاریخ ثبت:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

وَلِلّٰهِ نَسْتَعِیْنُ

تقدیم به :

شمس ولایت ، امام هدایت ، صاحب عصمت ، مظهر عدالت ، اسوه شجاعت ، معدن کرامت ، معلم حکمت ، رهبر راستی و سرور راستان ، پیشوای اهل ایمان ، سالار بیان ، وصی و خلیفه پیامبر اسلام ، اولین مولود کعبه ، نخستین شهید محراب ، فاتح خیبر ، باب مدینه علم ، شاه ولایت امیرالمومنین علی علیه السلام .

درود و تحیات خدا و رسول خدا و فرشتگان و درود خاندان بشر و درود سراسر

کائنات بر تو و بر تبار پاکیزه ات باد یا علی .

قدر دانی و تشکر

در آغاز لازم میدانم از همه کسانی که مرا در تمامی مراحل این پایان نامه یاری رسانده اند ، تشکر و قدردانی نمایم، مخصوصا سپاس و امتنان عمیق خود را از استادان بزرگوارم آقایان حجج اسلام عسکر دیرباز(استاد راهنما) و جعفر کریمی (استاد مشاور) ^{حفظهما الله} که در راه تدوین و اتمام این بحث و نوشتار مرا راهنمایی کردند اظهار کنم ، و همچنین خوشوقتم که تشکر و احترام خود را نسبت به واحد پایان نامه که مرا در خلال نگارش این پایان نامه یاری داده اند ، تقدیم بدارم .

چکیده

امامت و رهبری در مکتب تشیع از اصول دین بوده و از نظر لزوم اعتقاد در ردیف توحید و نبوت و معاد قرار دارد و منصب امامت در این مکتب امتداد وظایف رسالت پیامبر اکرم (ص) می باشد و امام به تمام وظایفی که بر عهده پیامبر بوده قیام می کند. شیعه معتقد است که امامت يك منصب الهی است و امام باید از جانب خدا نصب و معین گردد.

در مکتب اهل سنت مقام امامت يك مقام عرفی و اجتماعی است و دست جامعه اسلامی در انتخاب آن باز است. در این مکتب امامت از فروع دین بوده و امام و خلیفه بعد از پیامبر اکرم (ص) ابوبکر است.

اما در مکتب تشیع خلیفه امام و جانشین پیامبر (ص) بنا به نصوص قرآنی و روایی علی بن ابیطالب (ع) است. در این نوشتار از میان آن همه دلایل قرآنی و روایی که دلالت بر امامت علی (ع) می کند فقط به ذکر چهار آیه از قرآن کریم بسنده نموده ایم که عبارتند از آیات ولایت، تطهیر، تبلیغ و اکمال.

۱- آیه ولایت: بسیاری از مفسران و اهل حدیث گفته اند که این آیه در باره علی (ع) نازل شده است آن زمانی که انگشترش را در حال رکوع نماز، به سائل داد.
۲- آیه تطهیر: یکی از ادله قرآنی شیعه بر ولایت و امامت بلافصل علی (ع) و همچنین عصمت امامان آیه تطهیر است.

۳- ۴- آیات تبلیغ و اکمال: این دو آیه نیز از ادله قرآنی شیعه بر ولایت و امامت علی (ع) است، در کتابهای بسیاری از دانشمندان اهل تسنن و همه کتب معروف شیعه اعم از تفسیر و حدیث و تاریخ آمده است که این دو آیه در شأن علی در خم غدیر نازل شده است.

از این آیات و حدیث غدیر به روشنی بر می آید که علی (ع) نخستین جانشین پیامبر اکرم (ص) بوده است.

فهرست مطالب

۳	مقدمه .....
۲	۱- بیان مسئله .....
۵	۲- سوالات اصلی .....
۵	۳- سوالات فرعی .....
۶	۴- هدف از تحقیق .....
۶	۵- سابقه و پیشینه تحقیق .....
۶	۶- روش و ابزارگرد آوری اطلاعات .....
۷	۷- قلمرو تحقیق .....
۷	۸- ضرورت بحث امامت .....
۷	۹- سازماندهی پژوهش .....
۹	فصل اول .....
۱۰	کلیات .....
۱۰	مفهوم امام و امامت در لغت و اصطلاح .....
۱۲	دیدگاه اهل سنت در موضوع امامت .....
۱۲	شیوه انتخاب امام از نظر اهل سنت .....
۱۴	امامت در دیدگاه اهل سنت شرایط خاصی ندارد .....
۱۶	دیدگاه شیعه در مورد حقیقت و جایگاه امامت .....
۱۸	امام از زبان امام .....
۲۰	ضرورت وجود امام .....
۲۰	۱- رفع اختلاف و نظام امور مردم .....

۲۱.....	۲- بیان دین الهی و صیانت آن
۲۲.....	۳- تداوم فیض الهی
۲۲.....	ضرورت معرفت امام
۲۴.....	عظمت مقام امامت
۲۷.....	عصمت امام
۲۹.....	لزوم عصمت امام
۳۰.....	شئون امامت
۳۰.....	۱- هدایت
۳۰.....	۲- حکومت و زعامت
۳۰.....	۳- هدایت تکوینی
۳۲.....	فصل دوم
۳۳.....	امامت خاصه
۳۴.....	آیه ولایت
۳۴.....	دلالت آیه بر امامت علی علیه السلام
۳۷.....	شرح واژه های آیه ولایت
۴۰.....	احتمالات مطرح شده پیرامون معنای رکوع
۴۱.....	شان نزول آیه ولایت
۴۷.....	شبهات و پاسخ آنها
۶۰.....	نتیجه نهایی
۶۱.....	آیه تطهیر
۶۱.....	بیان آیه تطهیر
۶۲.....	شرح واژه های آیه تطهیر

۷۰.....	اهل بیت در آیه تطهیر کیانند ؟
۷۷.....	شان نزول آیه یا متن واقعه
۷۹.....	شبهات و پاسخ آنها
۸۲.....	نتیجه نهایی از آیه شریفه تطهیر
۸۴.....	آیه تبلیغ
۸۵.....	بیان آیه تبلیغ
۸۸.....	شبهات و پاسخ آنها
۹۰.....	قرائن
۹۹.....	آیه اکمال
۹۹.....	شرح واژه های آیه اکمال
۱۰۱.....	فرق اکمال و اتمام
۱۰۳.....	شان نزول آیه یا واقعه غدیر
۱۰۷.....	سند حدیث غدیر
۱۰۹.....	معنا و مفاد حدیث غدیر
۱۱۰.....	مراد از الیوم
۱۱۲.....	نقد و بررسی احتمالات مذکور
۱۱۶.....	مکان و زمان نزول آیه از دیدگاه روایات
۱۱۷.....	زمان نزول آیه در نگاه اهل سنت
۱۱۹.....	نتیجه گیری نهایی
۱۲۱.....	فهرست منابع

مقدمه

۱- بیان مسئله

امامت و رهبری از اصول قطعی، و در مکتب تشیع، جزء اصول دین بوده و از نظر وجوب و لزوم اعتقاد در ردیف توحید و نبوت و معاد قرار دارد.

امامت تنها يك مقام حکومت ظاهری نیست، بلکه يك مقام بسیار والای معنوی و روحانی است، و امام علاوه بر رهبری حکومت اسلامی، هدایت همه جانبه را در امر دین و دنیا بر عهده دارد. فکر و روح مردم را هدایت کرده و شریعت پیامبر اسلام (ص) را از هر گونه تحریف و تغییر پاسداری می‌کند و به اهدافی که پیامبر (ص) برای آن مبعوث شد تحقق می‌بخشد.

این همان مقام والایی است که خداوند به ابراهیم خلیل، پس از پیمودن راه نبوت و رسالت و پیروزی در امتحانات متعدد بخشید، او نیز برای بعضی از فرزندان و دودمانش این مقام والا را از خداوند تقاضا نمود و به او جواب داده شد که هرگز ظالمان و گنه کاران به این مقام نمی‌رسند.

وَإِذِ ابْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَأَتَمَّهُنَّ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا
قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِي الظَّالِمِينَ^(۱)

به یاد آور هنگامی را که پروردگار ابراهیم (ع) او را با امور گوناگون آزمود، و او از عهده آزمایش‌های الهی بطور کامل بر آمد، خدا فرمود من تو را امام مردم قرار دادم، ابراهیم عرض کرد: از دودمان من نیز امامانی قرار ده، خداوند فرمود: پیمان من (امامت) هرگز به ستمکاران نمی‌رسد (و تنها نصیب معصومان از ذریه تو می‌شود)

بدیهی است يك چنین مقامی در مساله حكومت ظاهری خلاصه نمی‌شود، و اگر امامت به صورتی كه گفته شد تفسیر نشود آیه فوق مفهوم روشنی نخواهد داشت. به دلیل اینکه فرق اسلامی قرآن را تصدیق دارند و به آن معتقدند بنده تصمیم گرفتم كه ولایت و امامت امیرالمومنین علی^(ع) را از دیدگاه آیات قرآن کریم مورد بررسی قرار داده و آن را اثبات نمایم.

به این لحاظ آیاتی مهمی كه دلالت روشن و گویایی برای امامت علی^(ع) دارند را انتخاب كردم، اگر چه در قرآن کریم آیاتی فراوانی هست كه مصداق آنها امامان شیعه هستند كه از آنها صرف نظر میشود و صرفاً به آیاتی پرداخته میشود كه دلالتشان بر ولایت و امامت علی^(ع) بسیار گویا و روشن هست (با توجه به شأن نزول متفق علیه آنها) این آیه را میتوان هم برای امامت عامه مورد استناد قرار داد و هم برای اثبات امامت خاصه (مثل آیه ولایت).

به هر حال شیعه معتقد است كه امام سه خصوصیت لاینفك دارد:

۱- نصب امام از طرف خداوند متعال توسط پیامبر اسلام^(ص). امام (و جانشین پیامبر) باید منصوص باشد، یعنی با تصریح و نص پیامبر^(ص) و نیز تصریح هر امامی نسبت به امام بعد، تعیین گردد، به تعبیر دیگر: امام نیز مانند پیامبر^(ص) از سوی خدا (به وسیله پیامبر) تعیین می‌شود، همان گونه كه در آیه مربوط به امامت ابراهیم خواندیم: **إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا**، من تو را امام مردم قرار دادم».

۲- علم لدنی و بدون نیاز به تعلیم و تعلم رسمی. علم كه به عنوان رأی و نظر شخصی نیست بلکه در مقام تبیین و تفسیر قرآن کریم و بیان احكام در مرتبه علم پیامبر است گرچه از ناحیه و به واسطه پیامبر است، تمام علم پیامبر نیز از ناحیه خداوند متعال میباشد.

۳- عصمت از تمامی گناهان و خطاها، از حین تولد تا هنگام وفات. امام باید معصوم از هر گناه و خطا باشد زیرا غیر معصوم نمی‌تواند بطور كامل مورد اعتماد واقع شود

، و اصول و فروع دین را از او اخذ نمایند، و به همین دلیل معتقدیم «گفتار امام» همچون «افعال» و «تقریر» او حجت و دلیل شرعی است (منظور از «تقریر» آن است که در برابر او کاری انجام دهند و او با سکوت خود آن را امضا کند). این سه خصوصیت در امامان شیعه است.

سوالات اصلی

ما در این تحقیق به دنبال پیدا کردن پاسخی برای این سئوالات مهم و اساسی هستیم که آیا در قرآن کریم آیاتی درباره ولایت و امامت علی^(ع) آمده است یا نه؟ و آن آیات کدام است؟ چگونه بر امامت علی^(ع) دلالت دارند؟

سئوالات فرعی

امام کیست؟

امامت یعنی چه؟

امام در قرآن کریم به چه معنی آمده است آیا شأن نزول آیه ولایت درباره علی^(ع) را تمام مسلمانان قبول دارند؟

آیا آیه ولایت بر امامت علی^(ع) دلالت دارد؟

منظور از اهل بیت در آیه تطهیر چه کسانی هستند؟

آیه تبلیغ در کجا و درباره چه کسی نازل شده است آیا این آیه امامت و خلافت علی^(ع) را بعد از پیامبر^(ص) ثابت میکند؟

آیه اکمال در چه زمان و مکانی نازل شده است؟ مراد از (الیوم) در این آیه

کدام روز است؟

هدف از تحقیق

هدف از انتخاب این موضوع روشن شدن امامت و ولایت علی (ع) از دیدگاه آیات قرآن کریم است. و اینکه بعد از رحلت پیامبر اسلام (ص)، علی (ع) خلیفه و جانشین بر حق آن حضرت و همچنین منطقی بودن دیدگاه شیعه درباره امامت است.

سابقه و پیشینه تحقیق

گرچه در زمینه امامت و ولایت علی (ع) کتاب های زیادی نوشته شده است که هر کدام بعد یا ابعادی خاصی از مسئله امامت را مطرح کرده، و مورد بررسی قرار داده اند ولی کتابی که مستقلا درباره این چهار آیه (آیه ولایت، آیه تطهیر، آیه تبلیغ، آیه اکمال) تمامی ابعاد آن اعم از تفسیر آیات، شأن نزول آنها، دلالت آنها بر امامت، ولایت علی (ع)، همچنین شرح و اژه های آیات، و شبهات و پاسخ به آنها به طور مستقل نوشته نشده است، و یا من پیدا نکردم گرچه مطالب گفته شده در لابلائی کتب علما و دانشمندان و پژوهشگران آمده است.

روش و ابزار گردآوری اطلاعات

بدیهی است روش علمی و پژوهشی باید متناسب با موضوع و داده های آن باشد که قابلیت نظم بخشیدن و انسجام بحث را داشته و شایستگی و توان تجزیه و تحلیل آن موضوع را داشته باشد.

و لذا نظر بر آن است که با استفاده از قرآن کریم و متون و منابع دینی موجود و قابل دسترسی اعم از کتب تفسیر و کتاب های که در زمینه امامت نوشته شده است، همچنین نرم افزار های علوم اسلامی بهره گرفته شود بنابراین روش این تحقیق روش کتابخانه ای میباشد.

قلمرو تحقیق

قلمرو و محدوده این پژوهش و تحقیق حاضر از دیدگاه قرآن کریم و منابع تاریخی میباشد.

ضرورت بحث امامت

ضروری ترین بحث در مباحث اعتقاد اسلامی بحث پیرامون اصل امامت است مخصوصاً در شرایط کنونی عصر پر جنجال ما که مسائل مذهبی از جهات گوناگون از سوی گروه های ضد دین مورد تفتین و تشکیک قرار گرفته و بازاری داغ برای فعالیت های تخریبی افکار الحادی به وجود آمده است ، بویژه موضوع ولایت اهل بیت پیامبر اکرم (ص) که حقیقت اسلام و روح قرآن هست آماج حملات و سمپاشی های نا جوانمردانه دشمن واقع شده است .

پس با توجه به این شرایط ، بسیار لازم و ضروری است که همه ، بخصوص جوانان عزیز برای حفظ اساس و بنیان دین و ایمان خود به بحث و تحقیق درباره اصل امامت بپردازند و اصیل ترین پایه های دین را در ژرفای جان و قلب خود محکم و استوار گردانند.

سازماندهی پژوهش

پژوهش حاضر از يك مقدمه و دو فصل و يك خاتمه و يا نتیجه تشکیل شده است .در مقدمه به بیان مسئله ، سئوالات اصلی و فرعی ، روش تحقیق و قلمرو تحقیق ضرورت بحث امامت و تعریف امامت و... پرداخته شده است .

در فصل اول ، درباره کلیات مباحث امامت و یا به عبارت دیگر پیرامون امامت عامه از قبیل مفهوم امامت و امام ، دیدگاه های شیعه و سنی در موضوع امامت ، ضرورت وجود امام ، ضرورت شناخت امام و... بحث شده است .

در فصل دوم، پیرامون آیات ولایت، تطهیر، تبلیغ و اکمال، دلالت این آیات بر امامت و ولایت امیرالمومنین علی^(ع)، شأن نزول آیات، شرح واژه های آیات، و هم چنین پاسخ به شبهات که در این زمینه است.

در خاتمه با توجه به مطالب مطروحه در فصول این نوشتار نتیجه گیری شده است و نتیجه پژوهش مطرح گردیده است.

فصل اول :

مفهوم امام و امامت در لغت و اصطلاح

دیدگاه اهل سنت در موضوع امامت

شیوه انتخاب امام از نظر اهل سنت

امامت در دیدگاه اهل سنت شرایط خاصی ندارد

دیدگاه شیعه در مورد حقیقت و جایگاه امامت

امام از زبان امام

ضرورت وجود امام

ضرورت معرفت امام

عظمت مقام امامت

عصمت امام

لزوم عصمت امام

شئون امامت

کلیات:

مفهوم امام و امامت در لغت و اصطلاح

امام بر وزن کتاب، اسم مصدر است، سپس به هر چیزی که انسان به آن توجه کند و مقصود او واقع شود اطلاق میشود. این واژه با اختلاف موارد و جهات و ملاحظات گوناگون متفاوت میگردد.

این واژه، در اصل از ماده (ام) بمعنی قصد کردن آمده است^(۲)

این فارس میگوید: الامام، کل من اقتدی به و قدم فی الامور^(۳)

امام کسی است که به آن اقتدی شود و در کارها مقدم داشته شود.

بنا براین، مفهوم مقتدا بودن در معنای امامت اخذ شده است. پس امامت در

صورتی تحقق می یابد که گروهی از فردی فرمان برده و در مقابل او تسلیم باشند.

ابن منظور در لسان العرب میگوید: الامام، ما ائتم به من رئیس و غیره و الجمع

ائمه: (۴)

امام کسی است که به او اقتدا میشود مانند رئیس و غیره.

بنابراین، امامت در لغت به معنی پیشوایی و رهبری است. هر کس متصدی

رهبری گروهی شود، او امام نامیده میشود خواه در راه حق باشد و یا در راه باطل.

چنانکه در قرآن کریم امام به دو گونه آمده است.

خداوند میفرماید: وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْتَدُونَ بِأَمْرِنَا^۵

ترجمه: و آنان را پیشوایانی قرار دادیم که به فرمان ما (مردم را) هدایت میکردند.

^۱- لسان العرب، ج ۱۲ ص ۲۲

^۲- ابن فارس، مقاییس اللغة، ج ۲۸، دار الکتب العلمیه، تهران

^۳- لسان العرب، ج ۱۲ ص ۲۴، دار صادر، بیروت

^۴- سوره انبیاء آیه ۷۳

یعنی به امر خدا مردم را هدایت میکنند، نه به امر مردم، امر خدا را بر امر خودشان مقدم می‌شمرند و حکم او را برتر از حکم خود قرار می‌دهند.

در آیه دیگر می‌فرماید: **وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَدْعُونَ إِلَيَّ النَّارِ**^۶.

ترجمه: (آنان را پیشوایانی قرار دادیم که دعوت به دوزخ میکنند). یعنی فرمان خود را بر فرمان پروردگار مقدم می‌شمرند و حکم خویش را قبل از حکم او قرار می‌دهند و مطابق هوس های خود و بر ضد کتاب خدا عمل میکنند.

در روایات هم، امام در هر دو مورد به کار رفته است. امام صادق (ع) به این امر تصریح نموده و امام را در کتاب خدا دو قسم نموده است.

إِنَّ الْأَئِمَّةَ فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ إِمَامَانِ قَالَ اللَّهُ تَبَارَكَ وَتَعَالَى وَ
 جَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا لَّا بِأَمْرِ النَّاسِ يُقَدِّمُونَ أَمْرَ اللَّهِ قَبْلَ
 أَمْرِهِمْ وَحُكْمَ اللَّهِ قَبْلَ حُكْمِهِمْ قَالَ وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَدْعُونَ إِلَيَّ
 النَّارِ يُقَدِّمُونَ أَمْرَهُمْ قَبْلَ أَمْرِ اللَّهِ وَحُكْمَهُمْ قَبْلَ حُكْمِ اللَّهِ وَيَأْخُذُونَ
 بِأَهْوَاءِهِمْ خِلَافَ مَا فِي كِتَابِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ^۷.

و علی (ع) هم، از شیطان به عنوان امام یاد کرده می‌فرماید: فعدوا لله امام المتعصبين^۸
 پس از نظر لغت، امام معنای عامی دارد که شامل امام هدایت گر و امام گمراه
 کننده هر دو می‌شود.

اما در اصطلاح علم کلام، امامت را چنین تعریف کرده اند:

الامامة: هي منصب حائز لجميع الشئون الكريمة والفضائل النبوية وما يلازم تلك المرتبة السامية.^۱

امامت يك منصب الهی و خدادادی است که تمام شئون والا و فضائل را در بر دارد
 جز نبوت و آنچه ملازم آن است.

^۱ - سوره قصص، آیه ۴۱

^۲ - کافی، ج ۱ ص ۲۱۶

^۳ - نهج البلاغه، خطبه ۹۲

^۴ - احقاق الحق، ج ۲ ص ۳۰۰ و کفایه الموحدين، ج ۱ ص ۲

طبق این تعریف ، امام از سوی خداوند و به وسیله پیامبر اکرم صلی الله علیه وآله تعیین میشود و همان فضائل و امتیازات پیامبر اکرم (ص) را جز مقام نبوت دارد .

به عبارت دیگر : الامامه لدى الشيعة: ركن الدين وقاعده الاسلام ولا يجوز لني اغفاله ولا تفويضه الى الامه بل يجب عليه تعيين الامام ويكون معصوما من الكبائر والصغائر.^{۱۰}

امامت ستون و پایه دین است . بر پیامبر جایز نیست آن را نادیده بگیرد و به امت واگذار کند بلکه باید امام را تعیین کند ، و امام باید از گناهان کبیره و صغیره مصون باشد

دیدگاه اهل سنت در موضوع امامت

در دیدگاه اهل سنت امامت جزء فروع دین و دستورات عملی است ، و از شاخه‌های امر به معروف و نهی از منکر و يك مقام اجتماعی است که در میان تمام ملل جهان وجود دارد ، همچنین مقام امامت پس از رحلت پیامبر اکرم (ص) يك منصب عادی و غیر الهی است که مردم و یا به اصطلاح اهل حل و عقد می توانند امام را انتخاب کنند .
«عضدالدین ایجی» می گوید:

«و هي عندنا من الفروع و انما ذكرناها في علم الكلام تاسيا بمن قبلنا».^(۱۱)

«خلافت نزد ما جزء فروع دین است و اگر در «علم کلام» از آن سخن گفتیم، به پیروی از پیشینیان است».

شیوه انتخاب امام از نظر اهل سنت

اهل سنت اعتقاد دارند که مقام امامت يك مقام عرفی و اجتماعی است و لازم نیست امام از طرف خدا تعیین شود ، امت هم می توانند برای خودشان امامی بر گزینند .
ابن خلدون در مقدمه خود می گوید :

الامامه المصالح العامه التي تفوض الى نظر الامه ويتعين القائم بها بتعيينهم .^{۱۲}

^{۱۰} - سبحانی ، جعفر ، منشور جاوید ، ج ۵ ص ۲۱۳

^{۱۱} - مواقف، ص ۳۹۵

^{۱۲} - همان

امامت در نظر اهل تسنن از مصالح همگانی است که به خود امت بستگی دارد هر کس را تعیین کردند او پیشوا و رهبر خواهد بود.

به تعبیر دیگر:

الامامه رئاسه عامه فی امور الدین والدنیا خلافه عن النبی^{۱۳}

امامت ریاست همگانی است به کلیه امور دینی و دنیوی به عنوان جانشینی از جانب رسول خدا (ص)، ذکر کلمه دنیا برای تأکید بر وسعت قلمرو امامت است و گرنه تدبیر امور دنیوی جامعه اسلامی جزئی از دین اسلام است.

اهل سنت در مورد راه های تعیین امام و خلیفه سه راه قائل شده اند:

۱- انتخاب اهل حل و عقد. دلیل این قول خلافت ابوبکر است که پنج نفر با او بیعت کردند و این بیعت پذیرفته شد.

۲- تعیین توسط خلیفه پیشین. دلیل آن هم این است که ابوبکر بعد از خودش عمر را به زمامداری مردم تعیین کرد، پذیرش عموم مسلمانان نشان می دهد که این راه و روش را صحیح دانسته اند.

۳- تعیین به زور شمشیر و کودتا. ابویعلی می گوید: آن کس که با شمشیر به جامعه اسلامی غلبه یافت و خلیفه شد و خود را امیرالمومنین نامید، برای هرکسی که ایمان به خدا و روز قیامت دارد جایز نیست که شی را به روز درآورد در حالی که او را امام نداند.^{۱۴}

به هر حال امامت در دیدگاه اهل سنت عبارت است از: ریاست همگانی و فراگیر بر جامعه اسلامی در همه امور دینی و دنیوی.

مطابق این تعریف امامت يك مسئولیت ظاهری در حد ریاست و حکومت است. اگر چه آن ها هم معتقد به وجوب امامت برای رهبری امت هستند. ولی حق انتخاب امام و رهبر را به خود مردم واگذار میکنند. و لذا ابوبکر ابن ابی قحافه به اختیار

^{۱۳}- شوشتری، قاضی نور الله، الصوارم المهرقه، ص ۲۶۷، به نقل از فاضل قوشچی و دیگرانی از محققین اهل سنت

^{۱۴}- نقش ائمه در احیاء دین، ۱۱/ ۵۴-۵۸ به نقل از احکام السلطانیه ماوردی ص ۷ و احکام السلطانیه ابویعلی ص ۲۳

و انتخاب خود مسلمانان امامت مسلمین را پس از وفات پیامبر اکرم (ص) که در امر خلافت و جانشینی سکوت اختیار کرده بود و هیچ مطلبی را در این باره برای مردم بیان نکرده بود و امر را شورایی قرار داده بود (بر عهده گرفت.))^{۱۵}

امامت در دیدگاه اهل سنت شرایط خاصی ندارد

امام در نزد اهل سنت شبیه رئیس دولت است که امروزه افراد از راه های گوناگون به چنین مقامی می‌رسند، گاهی او را مردم انتخاب کرده و گاهی نمایندگان مردم در مجلس شورا و احیانا از طریق کودتای نظامی بر سر کار می‌آیند، در چنین فرمانروایی شرطی جزء لیاقت و شایستگی برای اداره امور و آگاهی اجمالی از شریعت چیز دیگری لازم نیست، در طول مدت خلافت خلفای اموی و عباسی به عنوان جانشینان پیامبر بر مردم حکومت کردند و برخی فاقد بعضی از این شرایط نیز بودند.

بنا بر این از نظر اهل سنت شرط مهم در خلیفه و امام ، صلاحیت و لیاقت و کاردانی و عرضه اداره کردن امور مملکت است و بس ، نه عدالت و عصمت و پیراستگی از گناه و خطا شرط است و نه آگاهی کامل و گسترده از کتاب الهی و سنت های پیامبر (ص) و اصول و فروع اسلام.^{۱۶}

در این دید گاه وظایف خلیفه در امور ذیل خلاصه میشود .

الف : تأمین عدالت اجتماعی یا اجرای قوانین اسلام در جامعه اسلامی .

ب: تأمین امنیت عمومی

ج: گسترش اسلام در سراسر جهان از طریق جهاد در راه خدا

د: تأمین ارزاق عمومی و گسترش بهداشت و توسعه آموزش همگانی

^{۱۵} - سبحانی ، جعفر ، پیشوایی از نظر اسلام ، ص ۲۶ به نقل از مقدمه ابن خلدون ص ۱۹

^{۱۶} پیشوایی از نظر اسلام ، ص ۱۹